

Plus **Het beste van 2021**

Dit zijn de mooiste tentoonstellingen van 2021 volgens de Paroolrecensenten

BEELD TZENKO

Tussen de lockdowns door was het voor bezoekers van musea en galeries toch een vruchtbaar jaar. Drie kunstrecensenten van Het Parool delen hier ieder hun vijf favoriete exposities van 2021: van de al heel bekende grote kunstenaars tot voor ons nieuw talent.

Jan Pieter Ekker 23 december 2021, 07:00

Min of meer uit nood gingen de Nederlandse musea het afgelopen jaar door met de herontdekking van hun eigen collecties. Daar bevindt zich veel moois, zo viel bijvoorbeeld op te maken uit de nieuwe opstelling van de meest hedendaagse collectie (1980 – nu) in het Stedelijk Museum. Onder de titel *Tomorrow is a Different Day* combineert het museum zaal na zaal kunstwerken die heel uiteenlopend van aard en herkomst zijn en die niet alleen door witte Westerse mannen zijn gemaakt.

Ook het Rijksmuseum deed belangrijke (her)ontdekkingen in de eigen depots: voor het eerst in de geschiedenis van het museum zijn er nu werken van vrouwelijke kunstenaars te zien in de Eregalerij. Schilderijen van Judith Leyster, Gesina ter Borch en Rachel Ruysch hangen tussen die van hun zeventiende-eeuwse collega's Frans Hals, Johannes Vermeer en Rembrandt. Permanent, zo liet directeur Taco Dibbits weten, omdat het Rijks het onderbelichte aandeel van vrouwen in de Nederlandse cultuurgeschiedenis meer aandacht wil geven.

'Weer' een Rembrandt?

Dezelfde Dibbits liet eind van het jaar opnieuw van zich horen: hij had het rijk zover gekregen om 150 miljoen euro neer te tellen voor de aanschaf van Rembrandts *De Vaandeldrager*.

Advertentie

Schande, riep een deel van de kunstsector. Want de zzp'ers stonden al sinds het begin van de coronacrisis in de kou. Schande, riep een ander deel van de kunstsector. Nederland heeft al veel Rembrandts. Dit was een canonbevestigende aankoop; het enorme bedrag zou veel beter besteed kunnen worden aan de aanschaf van kunst van vrouwelijke kunstenaars of andere groepen die door musea stelselmatig over het

Het was het zoveelste bewijs van de hopeloze verdeeldheid van een sector die er maar niet in slaagt om een front te vormen. Vóór de kunst. Voor *DeVaandeldrager*. Voor een ruimer budget voor de aanschaf van bijzondere werken voor de Collectie Nederland. En voor zzp'ers, in alle disciplines.

De Tweede Kamer is inmiddels akkoord met de aanschaf van *De Vaandeldrager*, waarmee een van Rembrandts meest briljante werkstukken in de Collectie Nederland komt. Een doek dat een gat in de Rijksmuseumcollectie vult, omdat het de opmaat tot *De Nachtwacht* was. En misschien zitten er, net als bij Dibbits vorige aankoop Marten en Oopjen, nog wel meer verhalen achter.

Rembrandts huwelijksportretten waren de grootste trekpleisters van de grote tentoonstelling *Slavernij* in het Rijksmuseum – met afstand de belangrijkste tentoonstelling van het afgelopen jaar, die ondanks de covidrestricties toch bijna 80.000 bezoekers trok (meer dan 3,5 miljoen mensen namen kennis van de online verhalen). Uit onderzoek ná de aanschaf was namelijk gebleken dat Martens vader een suikerraffinaderij had en dat de tweede man van Oopjen in Brazilië heeft gewoond en daar een tot slaaf gemaakte vrouw heeft verkracht. De fantastische portretten bleken dus ook nog belangrijke verhalen te vertellen over onze geschiedenis.

Dit jaar eindigde in mineur, met opnieuw gesloten musea. Maar de cultuurparagraaf(!) in *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst*, het coalitieakkoord van VVD, D66, CDA en ChristenUnie, biedt een sprankje hoop op verlichting: er wordt structureel 170 miljoen euro per jaar in de creatieve en culturele sector geïnvesteerd. Ook bijzonder: de partijen hebben het voornemen om de creatieve industrie te betrekken bij grote maatschappelijke opgaven. Nu maar hopen dat daar ook marktconform voor wordt betaald.

De top 5 van Edo Dijksterhuis

1.

Staged Intimacy 1974-2019

Lynn Hershman Leeson

De must-see tentoonstelling van 2021 was die van Lynn Hershman Leeson in Rozenstraat – a rose is a rose. Ieder overzicht van deze lang genegeerde pionier op het snijvlak van kunst en technologie zou onvolledig zijn, maar dit retrospectief lukte het om met slechts drie werken de essentie van haar oeuvre neer te zetten. Hoogtepunt was *Electronic Diaries*, een videodagboek dat 35 jaar beslaat en laveert tussen exhibitionisme en ironie, onrechtvaardigheid en verhulling.

Electronic Diaries, Lynn Leeson. BEELD LYNN LEESON

2. The Constructed Image Groepstentoonstelling

Behalve vermenigvuldigd kunnen foto's ook worden gemanipuleerd, verknipt, gerecycled of gereconstrueerd. Dan is fotograferen iets heel anders dan richten en afdrukken; het wordt beeldhouwen. *The Constructed Image* in The Ravestijn Gallery stelde aan de hand van werk van negentien kunstenaars rake vragen over het effect van beeldbewerking op betekenis, authenticiteit en waarde. Conceptueel zo doortimmerde groepstentoonstellingen zijn zeldzaam in het galeriecircuit.

Uit groepstentoonstelling *The Constructed Image*. BEELD PATRICK WATERHOUSE / COURTESY THE RAVESTIJN GALLERY

3. **All About Theatre About Film** **Ivo van Hove & Jan Versweyveld**

Toen regisseur Ivo van Hove en scenograaf Jan Versweyveld in de jaren negentig films gingen ‘vertheateren’, was dat een grote vernieuwing. Met *All About Theatre About Film* in Eye maken ze een volgende vertaalstap richting een museale tentoonstelling die alle zintuigen aanspreekt. Hier worden verhalen verteld, en verhalen over het vertellen van verhalen. En dat alles in een razend knap uitgebalanceerde kruisbestuiving van verschillende media. (T/m 23 januari)

4. **Slavernij**

Een tentoonstelling voor de geschiedenisboekjes. Het Rijksmuseum wijdde als eerste grote museum ter wereld een expositie aan de zwartste bladzijden uit de Europese geschiedenis. De tien levensverhalen als rode draad zorgden voor laagdrempelige herkenbaarheid. De toevoeging van hedendaagse kunst – vooral *La bouche du roi* van Romuald Hazoumè – werkte bijzonder goed, en de slimme vormgeving van Afaina de Jong tilde het geheel naar een hoger niveau.

Uit de Rijksmuseumexpositie **Slavernij**. BEELD RIJKSMUSEUM

5. **Running in Circles (II) / Movement and Politics in the Streets of My City** **Jeroen Jongeleen**

Als een menselijk potlood ‘tekent’ Jeroen Jongeleen met zijn voeten cirkels in het landschap. Een drone filmt de *land art performance* van bovenaf. Terwijl hij met ieder hardlooprondje zijn spoor verder uitslijt, proberen regen, wind of zee het weer uit te gummen. De verzameling video’s in Upstream Gallery, waarin Jongeleen cirkels trekt in de vloedlijn, op weides, parkeerplaatsen en bouwplaatsen, toonde een kunstenaar op zijn artistieke top.

Running in Circles (II) / Movement and Politics in the Streets of My City, Jeroen Jongeleen. BEELD UPSTREAM GALLERY AMSTERDAM

De top 5 van Jan Pieter Ekker

1.

Vorm en idealen van de Amsterdamse School

Fré Cohen

Alles is indrukwekkend aan de overzichtstentoonstelling van de Amsterdamse grafisch vormgever Fré Cohen (1903–1943). Ze maakte ontwerpen in opdracht en als ‘vrij kunstenaar’ – van boekomslagen, affiches, reclames, ex libris, vlaggen, beeldstatistieken, boekenleggers, programmaboekjes en kalenders tot krantenkoppen, en nog veel meer. Daarnaast was ze een idealistisch, geëmancipeerd en zéér moedig mens, zo maakt de tentoonstelling in Museum Het Schip duidelijk. *(T/m 4 september)*

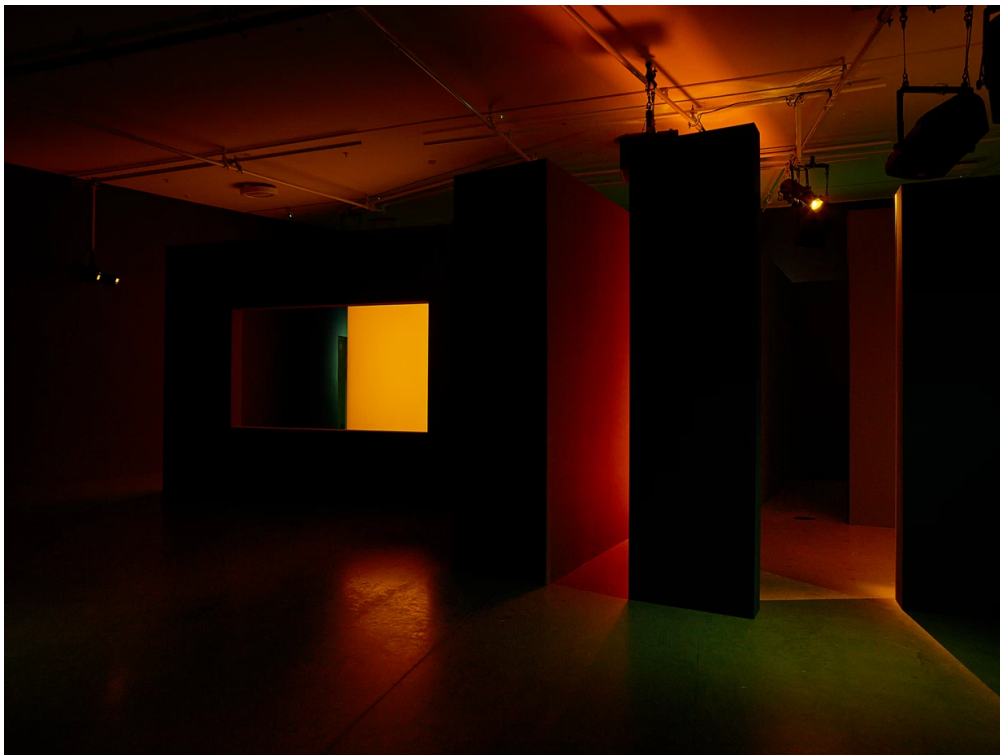

2.

Vive le Cinéma! – Art & Film

Jia Zhang-ke, Carlos Reygadas, Lucrecia Martel, Lemohang Jeremiah Mosese en Leopold Emmen

Alle speciaal voor het 75-jarig bestaan van Eye Filmmuseum gemaakte werken waren bijzonder. Maar het allerbijzonderste was de installatie *Filmwork for Eye: 5 Scenes at a Walking Pace* van het Nederlandse kunstenaarsduo Leopold Emmen, bestaande uit regisseur Nanouk Leopold en beeldend kunstenaar Daan Emmen. In deze krant terecht omschreven als een metawerk van wereldklasse dat direct zou moeten worden aangekocht voor de Collectie Nederland.

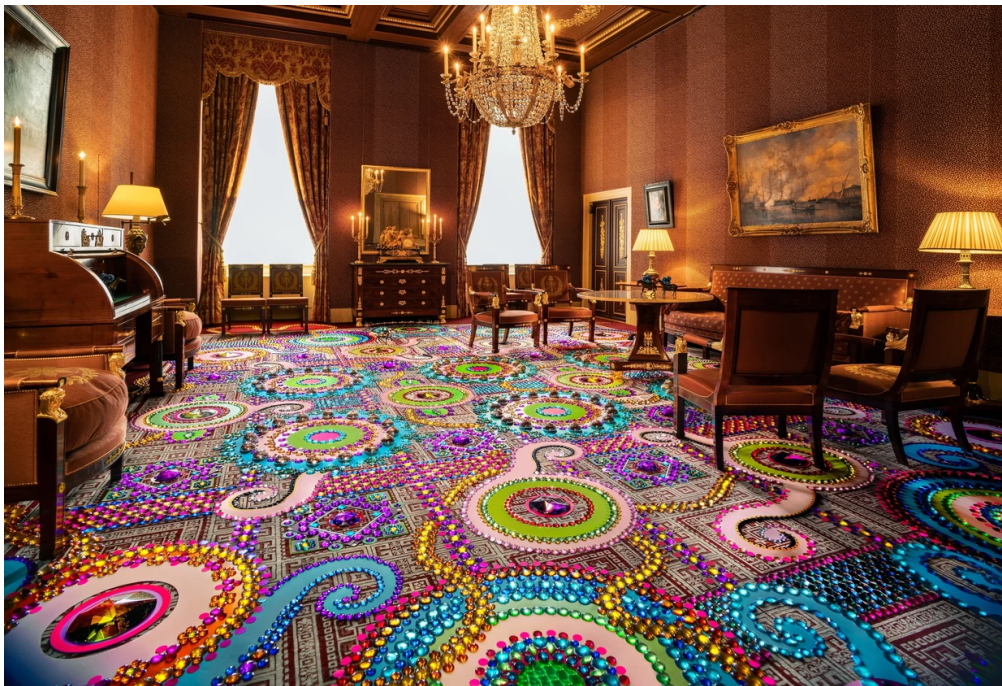
Leopold Emmen, *Filmwork for Eye: 5 Scenes at a Walking Pace*, 2021. BEELD HANS WILSCHUT

3.

Grensverkenners

Groepstentoonstelling

Tegelijk met de Koninklijke Prijs voor de Vrije Schilderkunst 2021 was in het Koninklijk Paleis de jubileumtentoonstelling *Grensverkenners* te zien: een uiterst veelzijdige reflectie op de ontwikkelingen binnen de schilderkunst in de afgelopen 150 jaar. Met prachtige werken van onder anderen Suzan Drummen, Heleen Verhoeven, Kim van Norren en Natasja Kensmil (wier overzichtstentoonstelling in Kunsthal Kade in Amersfoort ook zeer de moeite waard was).

Uit *Grensverkenners*: Suzan Drummen, *Zonder titel*, 2021. Vloerinstallatie met losliggende elementen uit papier, glas, kristal, metaal, furnituren en glimmende stenen. BEELD BENNING & GLADKOVA

4. **Broeders verheft u ter vrijheid** **Dries Verhoeven**

Het podium van de Stadsschouwburg was door theatermaker annex beeldend kunstenaar Dries Verhoeven veranderd in een distributiecentrum met Bulgaarse arbeidsmigranten. Begeleid door een ballet van zwaaiende robotarmen zongen ze een dag lang *Broeders verheft u ter vrijheid*. Jammer dat de documentaire over de totstandkoming van dit requiem voor de werkende mens alleen te zien was in kunstinitiatief West in Den Haag.

5.

The Fall

Susan Philipsz

In het vierhonderdste sterfjaar van Jan Pieterszoon Sweelinck (1561–1621), vult de Schotse geluidskunstenaar Susan Philipsz de immense ruimte van de Oude Kerk met een gedeconstrueerde compositie van de componist, die 44 jaar lang het orgel bespeelde in Amsterdams oudste gebouw. Het melancholische, hypnotiserend mooie resultaat is nog tot en met 28 maart te beluisteren.

The Fall, Susan Philipsz. BEELD GERT JAN VAN ROOIJ

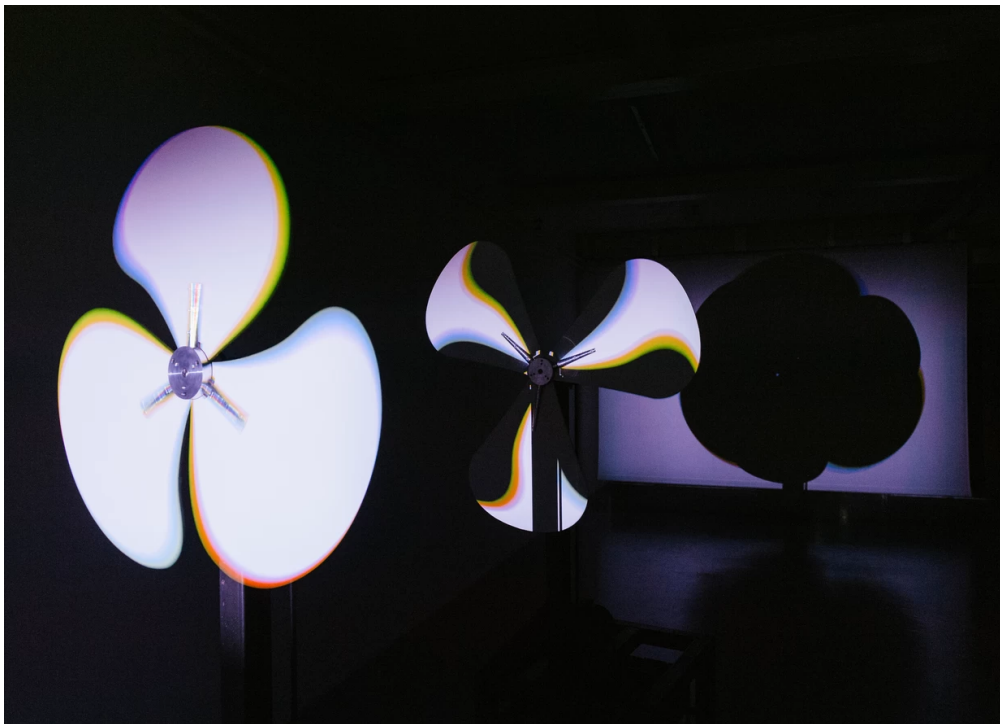
De top 5 van Kees Keijer

1.

Verbógen verbrijzeld

Philip Vermeulen

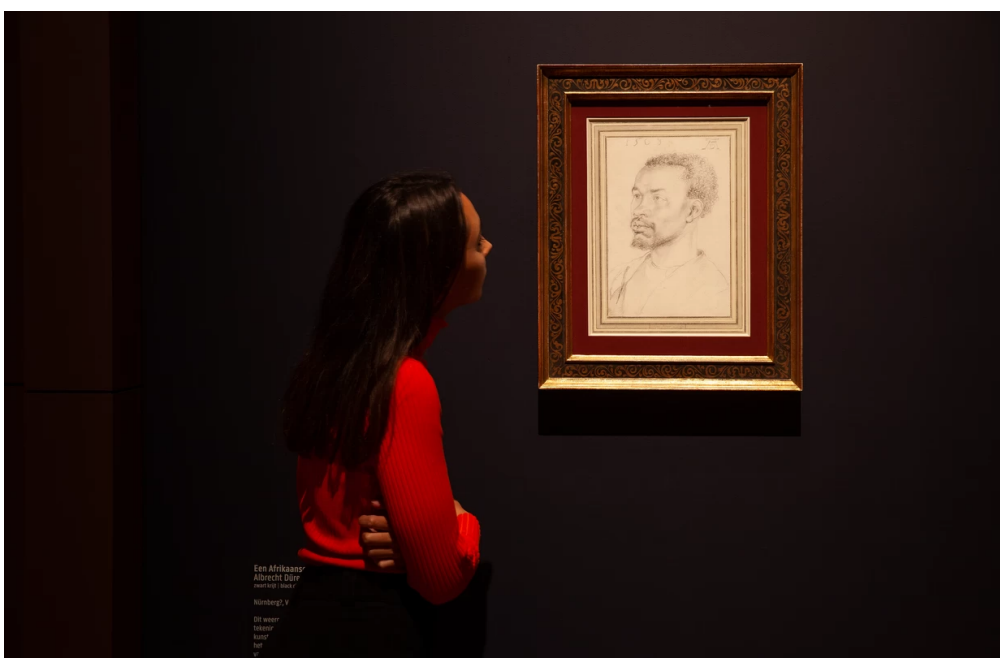
De kinetische beelden van Philip Vermeulen kwamen zuchtend en steunend op gang in de donkere zalen van W139. Daarna ontvouwde zich een hallucinerend schouwspel met kleur, licht en geluid. Met de combinatie van pure schoonheid en afschrikking geeft Vermeulen een hedendaagse invulling aan het sublieme, dat in vroeger eeuwen vaak werd ingezet om diepgewortelde emoties over leven en dood aan te spreken.

Verbógen verbrijzeld, Philip Vermeulen.

2. Vergeet me niet Portretten van Dürer tot Sofonisba

Het Rijksmuseum brengt honderd internationale renaissanceportretten bij elkaar van kunstenaars als Memling, Dürer, Holbein en Titiaan. Met onder andere de vroegst bekende tekening van een zwarte man in de West-Europese kunst, het vroegst bekende Hollandse schuttersstuk, en een van de eerste gebeeldhouwde zelfportretten: van Johan Gregor van der Schardt uit 1573. Ze zijn geïdealiseerd, stralen macht uit of zijn onvervalst realistisch.

3.

Blaauw Jan

Hans van Houwelingen

De bronzen varanen, agames en leguanen die sinds 1994 in het Kleine-Gartmanplantsoen zitten, groeiden al snel uit tot publiekslievelingen. Dit jaar keerden ze terug nadat kunstenaar Hans van Houwelingen ook de ondergelegen fietsenstalling had ontworpen, in de stijl van de Amsterdamse School. Architectuur en beeldende kunst komen prachtig samen, op een manier die doet denken aan Guimards ingangen van de metrostations in Parijs.

Blaauw Jan, Hans van Houwelingen. BEELD HANS VAN HOUWELINGEN

4.

Overzichtstentoonstelling

Bruce Nauman

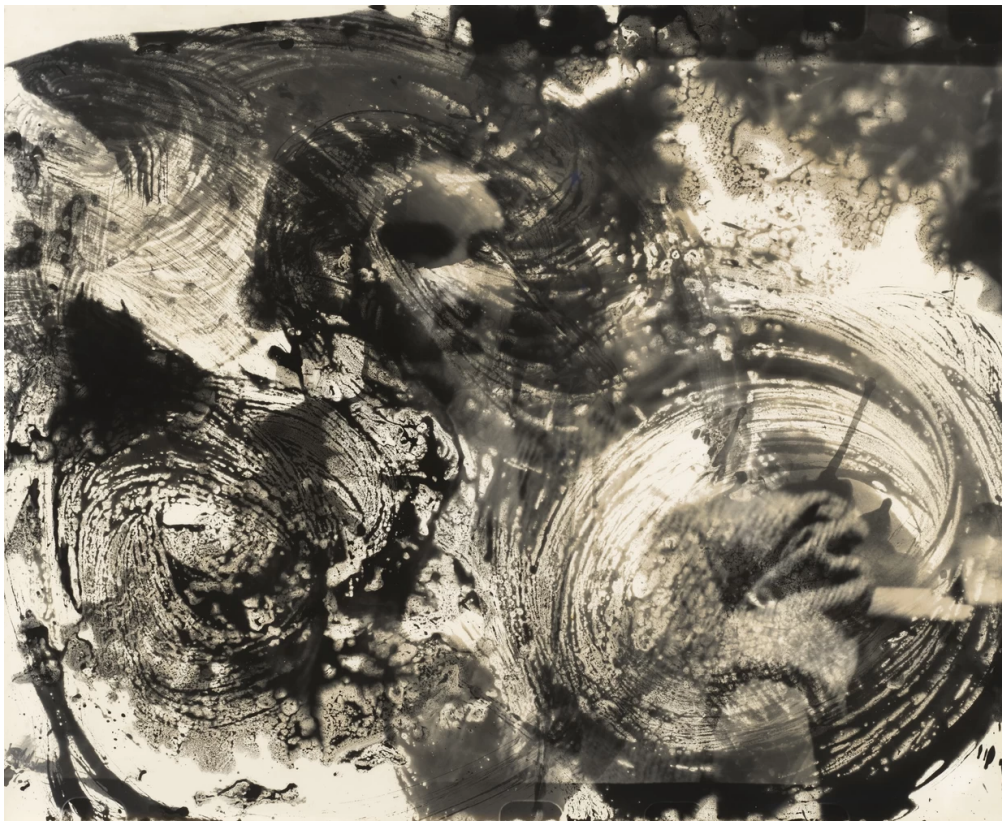
Hij geldt als een van de invloedrijkste kunstenaars van de afgelopen vijftig jaar, maar een overzicht van Bruce Naumans werk was niet eerder in Nederland te zien. Om te benadrukken dat zijn werk nog steeds relevant is, waren in het Stedelijk Museum subtiele verwijzingen naar de Covid-19-pandemie opgenomen. Zo was bij de ingang een video te zien waarin Nauman een uur lang zijn handen wast.

Lichtinstallatie Five Marching Men, Bruce Nauman. BEELD REUTERS

5. **The Possibility of Existence** **Shigeru Onishi**

Foam presenteert het werk van de totaal onbekende Japanse fotograaf en wiskundige Shigeru Onishi, die tijdens zijn studie begon met fotograferen. Onishi wilde een soort innerlijke beelden tevoorschijn halen en liet zich leiden door bepaalde wiskundige principes. Zijn foto's zijn samengesteld uit meerdere opnames, waardoor verschillende tijden bij elkaar geveegd zijn. Hij maakte gebruik van experimentele technieken, met prachtige resultaten.

The Possibility of Existence, Shigeru Onishi.

ASLOTEN

NIEUW

GEFELICITEERD

Ontdek alle loten →

Het Parool

Een spel van Nederlandse Loterij

Kunst & Media